репрезентации субслота FATHER лексемой «uncle». Наиболее значимым субслотом в концепте королевы Виктории FAMILY является Субслот HUSBAND – 32,9%. Это подтверждает, что наиболее значимым типом семейных отношений для неё являлся так называемый горизонтальный тип, когда отношения между супругами более важны, чем отношения между родителями и детьми, что типично для британской культуры. Следующим по представленности является субслот FATHER – 26,87%. Такое процентное соотношение объясняется тем, что, хотя с Альбертом она почти не расставалась, и у неё не было необходимости писать ему письма, а переписка с дядей была более продолжительной по времени, Виктория постоянно пишет о своём муже.

Нам представляется, что исследование языковой личности «от языка к концепту» (то есть, от слова к мысли) даёт возможность наиболее эффективно моделировать концепты, входящие в концептосферу языковой личности, и, соответственно, получать наиболее достоверное представление о части её сознания.

Литература

Грушевицкая Т.Г., Попков В.Д., Садохин А.П. Основы межкультурной коммуникации: Учебник для вузов (Под ред. А.П. Садохина. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. - 352с. *Попова З.Д., Стернин И.А.* Когнитивная лингвистика. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2007. – 314 с. *Селиванова Е.А.* Когнитивная ономасиология. - К.: Изд-во украин. фитосоциол. центра, 2000. – 248 с. *Janet L. Dolgin,* "The Constitution As Family Arbiter: A Moral in the Mess?" Columbia Law Review, vol. 102 pp. 337-407 (March 4, 2002). Longman Dictionary of English Language and Culture, 2nd ed. 1998. – 1568 p. Queen Victoria in Her Letters and Journals. A Selection by Christopher Hibbert. – New York, 1985. – 374 c. The Letters of Queen Victoria. A Selection of Her Majesty. Vol. I. – London, 1908. – 512 p. The Letters of Queen Victoria. A Selection of Her Majesty. Vol. II. – London, 1908. – 473 p. The Letters of Queen Victoria. A Selection of Her Majesty. Vol. III. – London, 1908. – 522 p.

БЄЛЄХОВА Л.І.
(*Херсонський держ. ун-т*)

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОЕТИЧНОГО ТЕКСТУ В КОГНІТИВНОМУ РАКУРСІ (на матеріалі американської поезії)

Лінгвістичний аналіз художнього тексту є складовою частиною курсу “Інтерпретація тексту”, передбаченого у навчальному плані факультетів іноземної філології та орієнтованого на оптимізацію фахової підготовки вчителя іноземної мови.

У даній статі пропонується методика концептуального аналізу словесних образів як домінанти поетичного тексту, який у рамках когнітивно-дискурсивної парадигми розуміється нами як вид художньої комунікації, спрямованої на розкриття текстової, підтекстової та позатекстової інформації, що стоїть за словесними поетичними образами, котрі її опредметнюють. Наявність різних видів інформації в поетичному тексті забезпечується його двовимірною семантичною структурою: змістовно-фактуальною й змістовно-концептуальною, що зумовлено різними площинами мовного вираження думки: експліцитним та імпліцитним [Гальперин 1981, с. 37].

Відомо, що курс інтерпретації тесту спрямовано на формування у майбутнього філолога вміння проникати у глибинну суть художнього твору, вміння знайти у тексті об’єктивні причини його ідейно-естетичного, виховного й емоційного впливу, вміння вилучати із семантики тексту різноманітну й багатошарову інформацію [Кухаренко 2000, с. 5]. Художня творчість – це особливий спосіб пізнання й освоєння світу людиною. На думку П.Рікера, розуміння творчості митця, інтерпретація його тексту є

своєрідним перекладом однієї мови (мови автора) на іншу мову (мову читача), це духовний акт, який полякає в тому, щоб увійти в оселю мови когось іншого, пожити у когось іншого [Рікер 1996, с. 230]. А за М.Хайдеггером, мова є домом буття людини [Хайдеггер 1978, с. 265]. Отже, щоб увійти в оселю чужої мови, в інший дім буття і почуватися там бажаним гостем, необхідно оволодіти вмінням занурюватись у глибинні пласти семантики художнього тексту, поетичного зокрема.

Одним із прийомів, що забезпечує глибинне проникнення у зміст й смисл художнього тексту, виявляється концептуальний аналіз семантики мовних одиниць, розроблений у рамках нової, когнітивної парадигми наукових знань. Когнітивна наука акцентує увагу на людському мисленні та супроводжуючих його процесах сприймання, розуміння, запам'ятовування тощо. Вона спрямована на пояснення механізмів отримання, обробки, збереження й використання інформації, що вилучається із семантики тексту. Ми розуміємо не текст, а текстом, писав М.Мамардашвілі [Мамардашвили 1996, с. 191], тобто за допомогою текстової інформації, яку ми обробляємо шляхом осмислення або концептуалізації й категоризації.

Пізнання світу пов'язане з процесом концептуалізації інформації про навколишню дійсність, структурними одиницями якої є концепти – оперативні когнітивні одиниці мислення, а саме: уявлення, образи, поняття, схеми дії та поведінки. Концепт є посередником між словом і дійсністю, що зберігається у семантичній пам'яті людини та формує концептуальну картину світу. Вербалізовані та позначені концепти виконують функцію репрезентації змісту окремого кванту інформації про світ, зберігання цієї інформації у пам'яті та оперування цим змістом у мовленні [Кубрякова 1997, с. 17].

Звернення когнітивної лінгвістики до такого об'єкту дослідження як вербалізована інформація, потребує перегляду існуючих методів семантичного аналізу. Новий методологічний апарат включає різні методи концептуального аналізу, які об'єднує загальна мета – пошук тих концептів, які обумовлюють буття мовного знаку як когнітивної структури, в якій опредметнені знання людини про світ.

Сучасний стан лінгвістичної науки підготував сприятливий ґрунт для інтеграції знань про словесний поетичний образ. Когнітивна поетика висвітлила нагальну потребу в нових інструментах опису словесного поетичного образу. Як зауважив М.Мамардашвілі, інструментом сьогоднішнього опису мовних фактів повинен бути не "мікроскоп", а "телескоп", оскільки він дає можливість бачити щось за фактами, виявляти інше крізь деталь, бачити знак за знаком [Мамардашвили 1996, с. 24]. "Текст є дещо, за допомогою чого ми читаємо інше. Яблука Сезана є яблуками, за допомогою яких ми бачимо щось таке, чого не бачили б без них" [там само: 28]. У такому ракурсі розгляду проблеми інтерпретації тексту останній – це не просто зображення життя, а спосіб розкриття його смислу. При цьому словесний поетичний образ є засобом розуміння світу людиною, її орієнтації в моральних імперативах часу. Він як "зупинена прекрасна миттєвість" допомагає наздогнати плинний час.

Інтегративна модель словесного поетичного образу, що пропонується у нашому дослідженні, ґрунтується на інтегрованому підході до тлумачення природи словесного поетичного образу. Цей підхід означає не лише осмислення й поєднання різних поглядів, а й удосконалення, адаптацію нових, лінгвокогнітивних методів до традиційного аналізу художньої семантики (компонентного, ономасіологічного, семасіологічного) з метою опрацювання нової лінгвістичної парадигми, в якій словесний поетичний образ розглядається у новому ракурсі бачення в плані пояснення взаємодії між мовою і мисленням, знанням і його втіленням у словесну тканину тексту.

Словесний поетичний образ є точкою перетину різних типів знань: базового,

архетипного, пов'язаного з тим, що є універсальним у загальній культурі людства; конвенційного (стереотипного), тобто того, що відбиває знання, котрі стали звичними, повсякденними істинами; і, нарешті, індивідуального, яке виявляє своєрідність в осмисленні того чи іншого предмету, явища або події буття.

У світлі такого погляду словесний поетичний образ – це лінгвокогнітивний конструкт, що інкорпорує передконцептуальну, концептуальну та вербальну сторони або іпостасі.

На основі розробленої нами інтегративної когнітивної моделі словесного поетичного образу ми пропонуємо **методику лінгвокогнітивного аналізу** словесних поетичних образів на матеріалі будь-якої поезії, зокрема американської поезії. Така методика включає два етапи: розкриття механізмів формування й осмислення словесних поетичних образів в американській поезії загалом та побудову й інтерпретацію образного простору конкретного поетичного тексту.

Перший етап передбачає:

1. **Передкатегоризацію**, тобто низку лінгвокогнітивних операцій і процедур, спрямованих на виявлення архетипів, що є підґрунтям образів, та заповнення образ-схем архетипів і базових концептів з метою реконструкції передконцептуального виміру словесного поетичного образу.

2. **Категоризацію** та **концептуалізацію** словесних поетичних образів, яка полягає у вилученні їх категоріальних концептуальних схем, що орієнтовано на окреслення концептуальної конфігурації образів та прототипової образної картини світу американської поезії.

3. Розкриття механізмів **вербалізації** концептуальної структури словесних поетичних образів, тобто опис лінгвокогнітивних операцій і процедур втілення концептуальних схем образів у словесне оформлення поетичного тексту.

Другий етап спрямований на з'ясування лінгвокогнітивних операцій і процедур, які скеровують формування образного простору в поетичному тексті. Цей етап передбачає реконструкцію ментальних просторів поетичного дискурсу з метою визначення лінгвокогнітивних операцій і процедур творення нових образів.

Концептуальну базу словесного поетичного образу становить прототипова концептуальна схема, на тлі якої відбувається осмислення змісту образу. Порівняємо, наприклад, словесні поетичні образи: *"in the river of life"* (Finkel) – "*у річці життя"*; *"Life is a sticky river"* (Milley) – *"Життя є замуленою річкою"*. Перший приклад є словесним втіленням прототипової концептуальної схеми ЖИТТЯ Є ВОДНИЙ ПОТІК, в якій концепт ВОДНИЙ ПОТІК узагальнює зміст слова "річка". У другому прикладі вживання епітету *замулена* надає словесному поетичному образу нового значення та приводить до модифікації названої вище концептуальної схеми, яка тепер має вигляд: ЖИТТЯ Є ЗАТОРЕНИЙ ВОДНИЙ ПОТІК.

Так, наприклад, розглянемо низку словесних поетичних образів, об'єднаних спільною прототиповою концептуальною схемою ЖИТТЯ Є ВМІСТИЛИЩЕ: "*My golden bowl of Life"* (Bradstreet) – *"Моя золота чаша життя"*; *"to the borders of the day"* (Emerson) – *"до меж дня"*; *"in the palace of time"* (Clifton) – "*у палаці часу"*; *"high in the tower of my time"* (Nemerov) – *"високо у башті мого часу"*. У словесному поетичному образі поетеси-метафізика Е.Бредстріт прототипова концептуальна схема ЖИТТЯ Є ВМІСТИЛИЩЕ, в якій компонент царини джерела *ємність* як складова концепту ВМІСТИЛИЩЕ, **конкретизується** через актуалізацію його внутрішньоформної концептуальної ознаки, втілюючись у слові *чаша*. Метафорична концептуальна схема набуває вигляду ЖИТТЯ Є ЄМНІСТЬ. До того ж ця схема **розширюється** завдяки епітету *золота,* який надає додаткової ознаки складнику царини мети *життя – сяюче*. Іншими словами, внаслідок розширення метафорична концептуальна схема словесного поетичного образу Е. Бредстріт може бути

репрезентована як ЖИТТЯ Є ПРИЄМНА ЄМНІСТЬ.

У словесному поетичному образі Р. Емерсона *"to the borders of the day"* прототипову концептуальну схему ЖИТТЯ Є ВМІСТИЛИЩЕ трансформовано шляхом лінгвокогнітивної операції **спеціалізації** в метафоричну концептуальну схему ЖИТТЯ Є МЕЖІ, а в сучасних авторів Л.Кліфтона та Г.Немерова у ЖИТТЯ Є МІСЦЕ ПРОЖИВАННЯ. Причому в словесному поетичному образі Л.Кліфтона *"in the palace of time"* міститься оцінка цього помешкання: ЖИТТЯ Є РОЗКІШНЕ МІСЦЕ ПРОЖИВАННЯ, що об'єктивовано у семантичній структурі слова *palace – палац,* а Г.Немеров підкреслює ще й особливий період життя у такому проживанні *"high in the tower of my time"*, увиразненому в слові *high – високо.*

Прототипова концептуальна схема ЖИТТЯ Є ВМІСТИЛИЩЕ отримує словесне втілення у багатьох авторів, які, щоб запобігти повторення та надати новизни й свіжості образу, застосовують різні лінгвокогнітивні операції: **конкретизації, спеціалізації, модифікації**: *"So when thou shall come / Into these barren years, thou mayst not bring / A mind unfurnished and withered heart"* (Bryant) – "*Коли зайдеш ти у ці беззмістовні роки, не йди туди із полим розумом і черствим серцем"; "I know hours empty as a beggar's tin cup"* (Sandburg) – *"Я знаю пусті часи, як жерстяна банка жебрака"; "get some colour and music out of life"* (Frost) – *"діставати з життя і колір, і музику"*; *"in the gutts of living"* (Auden) – *"у самих кишках життя"*. У поета-романтика У.Брайанта базова концептуальна схема набуває **конкретизації** за рахунок епітету *безплідні, пусті*, в поетів ХХ ст. К.Сендберга і Р.Фроста ця схема матеріалізується у словесній тканині образу, розширюючись через художнє порівняння (К.Сендберг), або предикативну поетичну метафору (Р.Фрост), натомість у поета постмодерну У.Х.Одена вона не тільки конкретизується, а й зазнає спеціалізації через вживання сленга *gutts,* який надає негативної конотації суб'єкту образу *living* та розширює базову концептуальну метафору через ЖИТТЯ Є НЕПРИЄМНИЙ ВМІСТ.

Спеціалізація розглядається як лінгвокогнітивна операція, що веде до смислового розвитку концепту, конкретизації поняття, втіленого у складнику царини джерела чи мети (наприклад, день, період, вік, тощо замість життя) або надання емоційного забарвлення всьому образу за допомогою різних стилістичних прийомів (інверсія, парцеляція, еліпсис і таке ін.) та експресивних засобів (вживання неологізмів, слів, що належать до різних лексико-синтаксичних парадигм: екзотизми, архаїзми, сленг, тощо). Спеціалізація не веде до трансформації й руйнування архетипної концептуальної схеми, що у підґрунті словесного поетичного образу.

Натомість **модифікація** – це лінгвокогнітивна операція, що спрямована на трансформацію прототипової концептуальної схеми, або навіть руйнування архетипної. Трансформація прототипової концептуальної схеми, як правило, тягне за собою появу додаткових концептуальних схем, іноді цілої низки. Наприклад, прототипова концептуальна схема СВІТЛО Є ЖИТТЯ, втілюючись у словесну тканину поетичного тексту, "оживає" у різних типах словесних поетичних образів: *"My candle lights at both ends"* (Millay) – *"Моя свічка горить з обох кінців"; "Life is a black light of sublime"* (Snyder) – *"Життя є чорним світлом (мороком, темрявою) піднесеного"*. У словесному поетичному образі В.Мілей прототипова концептуальна схема модифікована шляхом метонімічного осмислення життя через свічку, а трансформація синтаксичної структури привела до появи додаткової концептуальної схеми ЖИТТЯ Є РУХ, навіть ЖИТТЯ Є ЕНЕРГІЙНИЙ РУХ, оскільки свічка горить з обох кінців, що імплікує швидкість згорання. Останнє тягне за собою розуміння образу В.Мілей як швидкоплинного життя.

Вибір концептів для прототипової концептуальної схеми словесного поетичного образу здійснюється шляхом лінгвокогнітивної операції **узагальнення** ознак, що

містяться у складниках царин джерела й мети, та реконструкцією передконцептуальної сторони словесного поетичного образу через аналіз архетипів, які є їх підґрунтям. Концепт царини мети, як правило, є вираженням архетипної чи базової концептуальної ознаки слова. Так, наприклад, у словесному поетичному образі: "*Love may be a thin horizon air"* (Sandburg), – царина мети може бути представлена концептом ЛЮБОВ, що збігається як із поняттям "любов", так і з його словесним втіленням у лексико-синтаксичній структурі образу. Інакше кажучи, якщо "значення слова – це концепт, схоплений знаком" [Кубрякова 1997, с. 88] чи "підведений під тіло знаку" [там само, с. 253], у наведеному прикладі "тіло знаку" і концепт збігаються. Натомість у словесних поетичних образах: *"down the arches of the years"* (Thompson); *"As I ebb'd with the ocean of life"* (Whitman) – "*як я згасав в океані життя*"; *"Life is an incurable disease"* (Cowley) – "*Життя є хворобою, що не лікується*"; *"the vast hotel – the past"* (Brock-Broido) – "*неосяжний готель – минуле*"; *"The present breaks our hearts"* (Rich) – "*Сьогодення розриває наші серця*"; *"ages of storm" – "віки шторму"*; *"The curs of the day"* (Jeffers) – "*курс дня*" – концептом царини мети є концепт ЖИТТЯ, під який підводяться різні слова: *the years – роки, life – життя, the past – минуле, the present – теперішнє, ages – віки, the day – день.*

Таким чином, у результаті концептуального аналізу словесних поетичних образів американської поезії виявлені лінгвокогнітивні операції **конкретизації**, **спеціалізації**, **модифікації** та лінгвокогнітивні процедури **розширення, узагальнення,** задіяні у формуванні концептуальної й вербальної іпостасі образів. Виявлення таких операцій і процедур аналізу семантики мовних одиниць сприяє більш глибокому проникненню у смисл поетичного тексту при навчанні студентів інтерпретації та перекладу англомовної літератури.

Перспективою подальшого дослідження є виявлення стратегій і тактик інтерпретації образного простору поетичного тексту.

Література

Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М.: Наука, 1981. – 139 с. *Кухаренко В.А.* Интерпретация текста. – Одеса: Лат стар, 2000. – 292с. *Рікер П.* Конфлікт інтерпретацій: Пер. з франц. // Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. – Львів: Літопис. – 1996. – С. 227 – 242. *Хайдеггер М.* Истоки художественного творения // Зарубежная эстетика и теория литературы XIX-XX вв. – М.: Изд-во МГУ. – 1978. – С. 264 – 313. *Мамардашвили М.К.* Стрела познания. – М.: Языки русской культуры, 1996. – 396 с. *Кубрякова Е.С.* Части речи с когнитивной точки зрения. – М.: Институт языкознания РАН, 1997. – 326 с.

БЄЛОЗЬОРОВА Ю.С.
(Запорізький нац. ун-т)

КОНЦЕПТОПОЛЕ ЧАСУ В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ: КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНИЙ АНАЛІЗ

Попри те, що дослідження феномена "час" неодноразово ставало предметом структурно-граматичних, логіко-семантичних, функціонально-комунікативних і лінгвокогнітивних розвідок на матеріалі як слов'янських, так і германських мов, його когнітивно-дискурсивна природа все ще не знайшла задовільного висвітлення в лінгвістичних розвідках. Необхідність системного дослідження когнітивно-комунікативного статусу часових відношень із позицій новітніх надбань мовознавства зумовило його розгляд у трихотомії 'форма – зміст – функція'. Такий підхід, у свою